

BIBLIOTEKS BLADET

PERSONALENS ÅR
MED PANDEMIN

Inte som vilka
byråkrater som helst

SÅ HAR E-LÄNEN
PÅVERKATS

Internationell ökning,
svensk kräftgång.

CORONANUMRET

Tolv månader med pandemin

Öppet eller stängt?
Fysiskt eller digitalt?
Bibliotekens identitet, funktion
och syfte har utmanats när
smittan spridit sig.

**Samma virus och smitta,
men så olika sätt att agera.
Tid och distans kanske
kommer att göra det möjligt
att förstå vad som egentligen
var det mest rimliga.**

AMERICAN Libraries Association är världens äldsta och största biblioteksförning. När pandemin bröt ut rekommenderade dess ledning stängning av alla bibliotek i USA för att skydda personal och besökare från risken att smittas av covid-19.

"Det är väldigt svårt för oss att föra fram denna rekommendation. Bibliotek sätter en ära i att finnas tillgängliga i kris. Vi är ofta de enda institutionerna som förblir öppna då", skrev de i ett pressmeddelande.

Ledningen förklarade att man förutom smittspridningen i landet hade tagit utvecklingen runtom i världen i beaktande. Deras slutsats var att social distansering i den utsträckning myndigheterna rekommenderat, inte vara möjligt att iaktta på bibliotek. "Att hålla biblioteken öppna just nu kan vara till mer skada än nytta för samhället."

SVERIGE AGERADE som bekant på ett annat sätt. I början av april förra året sa stats-epidemiolog Anders Tegnell till Biblioteksbladet att biblioteken kunde vara öppna. Samtidigt hörde bibliotekspersonal av sig och berättade att de betraktades som svikare

för att de tyckte det vore mer rimligt att stänga. Fritextsvar till en enkät som vi lade ut i vår Facebookgrupp Bibliotek i coronakris pekade också på att det synbart självklara inte alls var givet: "Vi är viktiga för samhället men inte livsviktiga."

"Jag är tveksam till om det just i pandemier är extra viktigt att hålla bibliotek öppna."

TIDEN GER perspektiv och kanske kommer det så småningom att gå att begripa hur samma virus och smitta har kunnat få samhällen och individer att reagera så olika. I det här numret av Biblioteksbladet försöker vi dock redan nu ringa in erfarenheterna av ett år med pandemin.

Thord Eriksson
Chefredaktör

UPPLEVELSER FÖR NYFIKNA

Biblioteken ger meningsfulla upplevelser för nyfikna sinnen. Tillsammans med biblioteken hjälper vi på BTJ fler att upptäcka litteratur, kultur och lärande. Låt oss ge kraft åt ditt biblioteks erbjudande. Vi har skrivit en bok. För att berätta om vilka vi är, nu. Men också för att skapa det som böcker gör bäst: upplevelser för nyfikna.

Nyfiken? Beställ boken kostnadsfritt på btj.se/upplevelser

HYLLTEKNIK II

24

Detta har hänt: bibliotekens år med pandemin.

10
FÖRORD / CORONANUMRET

12
BERÄTTELSE FRÅN DEN NYA VERKLIGHETEN

24
ETT ÅR MED PANDEMIN

26
SJUKHUSBIBLIOTEKARIER FÖR SNABBARE OCH SÄKRARE VÅRD

30
HON KRÄVER ÖPPET

34
SÅ HAR E-LÄNEN PÅVERKATS AV PANDEMIN

38
ESSÅ: BIBLIOTEKARIER ÄR INTE VILKA BYRÅKRATER SOM HELST

44
FIKA MED FORSKARE ELIN WIHLBORG, PROFESSOR I STATSVETENSKAP

48
AGENDA: DET HÄNDER DEN NÄRMASTE TIDEN

50
SISTA ORDET: TOLKNINGAR AV ORD HOTAR LIKVÄRDIGHETEN

12

Berättelser om tolv månader som inte liknar ett annat år.

44

Statsvetarprofessorn Elin Wihlborg om pandemin som en chockdigitalisering av samhället.

30

Anne Holm förväntar sig att biblioteket är öppet – om det så blir krig.

26

Anna Videfrost tar ut biblioteket på sjukhuset – för bättre och snabbare vård.

MEDVERKAR I NR 1/2021

Foto: Caroline Linnakallio

Martin Röshammar, reporter

I ÅR ÄR DET tjugo år sedan Martin Röshammar började frilansa efter att ha varit redaktör på Jönköpings-Posten, Göteborgs-Posten och Stockholm News. De senaste åren har han skrivit allt mer om skolans värld, om skogsfrågor och om bibliotek för Biblioteksbladet.

– Jag har skrivit om biblioteket i stadsdelen Östberga i södra Stockholm, där jag själv bor. Jag har intervjuat Ian Roberts, chef för WHO:s bibliotek och jag har porträtterat Anette Novak. Dessutom har jag skrivit om bibliotekens programutbud.

I det här numret intervjuar Martin Röshammar personer i bibliotekssfären om deras erfarenheter under ett år med pandemi.

Just nu arbetar han med en bok om att intervjua, som är tänkt att bli kursbok för blivande journalister, poddare och moderatorer. Hans senaste bok, Liverpool vs Manchester, kom ut 2019 och är ett reportage om de två rivaliserande städerna i nordvästra England.

Chefredaktör & ansvarig utgivare
Thord Eriksson
thord@biblioteksbladet.se

Art Director/redesign
Johanna Jonsson [A4]

Art Director
Christian Williamsson [A4]

Webb/reporter
Annika Clemens
annika.clemens@biblioteksbladet.se

Reporter
Tim Andersson
tim@a4.se

Reporter
Jennie Aquilonius
jennie@a4.se

Omslag: Getty Images

Prenumeration på BBL
För medlemmar i föreningen ingår BBL i medlemsavgiften. 350 kr för enskild medlem (heltidsstuderande och pensionärer 175 kr). Övriga (inom Sverige) betalar 550 kr (utom Sverige 700 kr).

Tryck
Norra Skåne Offset, Hässleholm
ISSN: 0006-1867

Produktion
Biblioteksbladet produceras av A4 Text & Form för Svensk biblioteksforening. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera manus. För obeställt material ansvarar ej.

Annonskontakt
Catharina Persson
catharina.persson@mediakraft.se
0709-77 20 20

Moms utgår ej

Biblioteksbladet är TS-kontrollerad.

www.biblioteksbladet.se

LibShelf, smart återlämningsystem! Perfekt för "Meröppet bibliotek"

P.V. SUPA

Huvudkontor

P. V. Supa Sweden AB

Jungmansgatan 16 A • 531 40 LIDKÖPING
Tel. 0510-608 00

Försäljningsansvarig

Erling Magnusson

Mobiltel. 070-567 29 33

www.pv-supu.se • e-post: info@pv-supu.se

Svensk biblioteksforening är en ideell förening med uppgift att främja svenskt biblioteksväsen. Biblioteksbladet speglar föreningens verksamhet, åsikter och ställningstaganden men har också till uppgift att väcka egen debatt genom att ge utrymme åt andra åsiktsyttringar. Tidningen har en fri och självständig roll och bedrivs med tryckfrihetsförordningen som grund.

**DIGITALA
BRANSCHDAGAR
17-19 MAJ**

OMSTART

Läs mer på biblioteksforeningen.se

Ett år med pandemin.

Det här har hänt.

Det här numret av Biblioteksbladet är ett försök att fånga ett dramatiskt skeende som fortfarande pågår.

Hur har bibliotekspersonal upplevt det som skett?

Hur har bibliotekets användare reagerat?

Har inskränkt fysisk verksamhet fått utlåningen av e-medier att ta ett skutt framåt?

Går det att säga något generellt om hur de anställda har hanterat sin uppgift i den här svåra situationen?

I artikeln på sidorna 13–24 hörs Sonja Viklund, kultur- och bibliotekschefen i Mora som i höstas publicerade ett par debattinlägg på biblioteksbladet.se där hon bland annat kritiserade kollegor för deras "stängningsglädje":

"Kan det vara möjligheten att slippa konfronteras med de där helvetiskt dryga biblioteksbesökarna som orsakar euforin?"

ARTIKLARNA VÄCKTE uppmärksamhet och Sonja Viklund möttes av flera skribenters motargument.

I reportaget som börjar på nästa uppslag medger hon att till och med hon kan tänka sig att det finns situationer då biblioteket måste stänga:

"Var den gränsen går är omöjligt för mig att svara på."

En annan fråga än den om bibliotek ska hålla öppet eller stängt när smitta sprids i samhället, är om råd om fysisk distans och att stanna hemma har kompenserats av digitala tjänster i den utsträckning som borde vara möjligt?

Utnyttjas verkligen alla vägar som står till buds?

I artikeln på sidorna 35–37 granskar frilansjournalisten Annika Hamrud hur

utlåningen av e-böcker har utvecklats i Sverige under pandemin jämfört med i länder som Norge, Danmark och Nederländerna, där biblioteken generellt har kommit betydligt längre när det gäller e-medier.

Medan statistiken pekar uppåt i dessa länder har e-utlåningen stått still här och till och med minskat på vissa håll.

Ewa Thorslund, medförfattare till rapporten Biblioteket i skyn som gjordes för den nationella biblioteksstrategins räkning, tror att en förklaring är att svenskar istället är storkonsumenter av strömningsplattformarnas utbud.

Betyder det att vi älskar tv-serier och filmer otroligt mycket och samtidigt är likgiltiga till bibliotekets e-medier? Eller är förklaringen att bibliotekens utbud inte är nog tillgängligt?

I FORSKARSAMTALET på sidorna 45–47 lyfter statsvetarprofessorn Elin Wihlborg fram betydelsen av en gemensam, nationell, digital biblioteksplattform – något de andra länderna i Annika Hamruds artikel har, men som Sverige ännu saknar.

"Jag hoppas man blir duktigare på att samordna det här kring e-böcker och digitalt läsande", säger Elin Wihlborg. Det är en lågmäld men rimlig förhoppning om bättre förutsättningar att möta en situation som är fortsatt svår.

Berättelser från en ny tid

Röster om när pandemin drog in över biblioteksvärlden.

TEXT MARTIN RÖSHAMMAR FOTO MARGARETA BLOOM SANDEBÄCK

T

idigt oroades bibliotekarien Dorothee Grelle över den svenska pandemi-strategin. Hon menar att folkbiblioteken ska spela en tydligare roll, som informations-spridare.

– Bristen på information gör att folk inte tar det här på allvar.

Hon är barn- och ungdomsbibliotekarie i Heby kommun i Uppsala

län. I november förra året skrev hon ett inlägg i Biblioteksbladets Facebookgrupp Bibliotek i coronakris. Hon berättade om hur pandemin tidigt slog till i hennes före detta hemland, Tyskland.

Redan tidigt 2020 läste hon tyska tidningar, imponerades av Robert Koch-institutets hemsida med sina över 250 referenser. I inlägget nämnde Dorothee Grelle också WHO:s information, podden Corona update och konstaterade att hon också läste svenska tidningar, Folkhälsomyndighetens information och följde presskonferenserna.

Att den svenska strategin var annorlunda mot hur andra länder agerade, det var det ingen tvekan om. Hon blev medlem i Vetenskapsforum Covid-19 och på Facebook skrev hon:

»Vilket ansvar har jag, vi, som bibliotekarier? Vi ska vara en fena på källkritik, är vi det?«

”Ni vet, det olika antal forskare som hänades som hobby-epidemiologerna. Där upplevde jag en saklig diskussion, studierna presenterades och förklarades, olika kompetenser sammanstrålade.”

Hon kom in på sin roll som bibliotekarie och berättade att hon är tyst på jobbet gentemot låntagarna och kollegorna.

”Mer och mer väcks ändå frågan, vilket ansvar har jag, vi, som bibliotekarier? Vi ska vara en fena på källkritik, är vi det?”

Hon ställde frågan om hon ska ta rollen som samhällsbärande genom att kopiera papper eller om hon ska sticka ut hakan och säga: ”Vi som bibliotekarier bär munskydd, det skyddar dig, och du skyddar mig om du besöker med munskydd.”

Många tyckte att det hon skrev var intressant och tankeväckande. Andra menade att det är vanskligt att som bibliotekarie bli aktivist och att privata åsikter ska hållas utanför jobbet.

DET ÄR EN DAG full av teknikstrul då Dorothee Grelle berättar om sina tankar kring pandemin, information och folkbibliotekens roll. Inlägget på Facebook avslutades med en fråga till kollegorna. Hon hänvisade till den nationella biblioteksstrategin där det föreslås att bibliotekarier ska bilda den femte statsmakten.

Så, är de förberedda och villiga att ta det ansvaret?

– Jag upplever att vi har en sovande jätte i bibliotekssverige. När jag skrev på Facebook var det nästan ingen som tyckte att vi borde ta tag i det här. Man menade att det inte är vår uppgift. Men jag ser att vi inte gör vår uppgift.

Dorothee Grelle nämner att det i Svensk biblioteksförnings stadgar står att

föreningen ska främja vetenskaplig och samhällelig informationsförsörjning. Hon poängterar vikten av saklig information och säger, precis som hon skriver om och om igen på Twitter och på Facebook, att Folkhälsomyndigheten inte levererar denna sakliga information om saker som aerosolsmitta kontra droppsmitta och munskydd.

Som hon ser det förväntar sig inte bibliotekens besökare att de ska kunna få information om covid-19 där.

– Vi har andra problem än om vi har öppet eller inte. Jag tycker att liv går först, att rädda liv är det viktigaste. Då är det viktigt att ha myndigheter som ger rätt information till allmänheten.

Som hon ser det anser Folkhälsomyndigheten att dess främsta uppgift är att stävja oro och att skydda Sverige-bilden. Där skulle biblioteken kunna spela en roll för att ge svar på besökarnas frågor, menar hon.

– Då kanske man inte kan svara på stående fot men man kan plocka ihop forskning som skulle kunna ge svar. Som det är nu finns det inte på kartan. Folk frågar inte om coronaviruset, de frågar om de kan skriva ut myndighetspapper. Det är vår samhällsfunktion, att skriva ut papper.

HON KOM TILL Sverige från Göttingen i den tyska delstaten Niedersachsen 1992 och under samtalet återkommer hon till att ”Tyskland inte är ett lätt land att komma ifrån i Sverige”. Det finns många negativt laddade ord som det svenska språket lånat från tyskan, konstaterar hon. Som ordet besserwisser som hon upplever är mer använt än på länge, nu under pandemin.

– Det ordet sätter lock på att vilja veta, det sätter lock på att kunna diskutera kring

vad man vet. Vad är en åsikt och vad är fakta? Det är det som hela världen har förlorat kontrollen över. Så alla blir tysta, förutom på Twitter. Där blir man inte tyst. Twitter räddade mitt år.

Twitter har många baksidor, men det är också en källa till kunskap, inte minst för att snabbt få länkar till olika studier.

Hon har kallats för aktivist men förutom själva sjukdomen och smittan är hon mest orolig över det hon ser som en krisreaktion, att det är så tyst om det som händer, det hon beskriver som elefanten i vardagsrummet.

Just nu arbetar hon hemma men är på biblioteket en dag i veckan. Då har hon hand om take away-verksamheten, de böcker som besökarna kan beställa och sedan hämta.

– Sist var det jättemycket att göra, det var jättehärligt.

N

är regeringen och Folkhälsomyndigheten dagarna före jul skärpte riktlinjerna skulle biblioteken och all annan ”inte helt nödvändig”

verksamhet stängas. Biblioteksdirektören vid Karlstads universitet, Jakob Harnesk, var snabb med att uppmärksamma de ändringar som några dagar senare liksom smögs in i skrivningarna. Plötsligt var ▶

- det inte längre nödvändigt att stänga biblioteken, något som då redan hade skett på de flesta håll.
- Det jag tyckte var märkligast var att de suddade bort informationen och hoppades att ingen skulle märka det. Nu gissar jag bara, men jag undrar om det var så att någon sa något på presskonferensen som bara kom, som inte alls var förberett. Man hade kanske diskuterat biblioteken och kommit fram till: "Nej, vi säger bara badhus och gym." Men det blev så ändå och det fick stora följder.

KARLSTADS universitetsbibliotek hade inte stängt om inte informationen på presskonferensen formulerats så som den gjorde. Men bibliotekets service var redan "ganska kraftigt begränsad". Jakob Harnesk menar att "hans" bibliotek tillhör de som har "safeat" lite mer än andra. När han berättar om hur han ser på pandemiåret och på biblioteksdebatten – öppet kontra stängt – så talar han om de tendenser han främst såg under våren 2020.

- Framför allt på folkbibliotekssidan fanns det exempel på att man ville vara hjältar på barrikaden. De skulle hålla öppet, vara en garant för demokrati och yttrandefrihet och då gällde det att hålla öppet till nästan varje pris. Men den inställningen har ändrats nu.

Han medger att han både generaliserar och hårdrar i sin beskrivning men poängterar att det för honom var viktigt att hitta en balans mellan tillgänglighet och smittspridning under ett år som inneburit många snabba beslut och omprövningar.

Något han har funderat mycket på, är vad som är ett öppet bibliotek och när ett bibliotek egentligen är stängt. Som i Karlstad där stadsbiblioteket har blivit

»Jag har fortfarande en stark tro på att bibliotek behövs som fysisk plats.«

anmält till förvaltningsrätten för att man inte öppnade igen när det kom fram att bibliotek inte hade behövt stänga.

- Om man kan beställa böcker som lämnas ut i en take away-kasse, har man öppet då? Om all hjälp med informations-sökning och referenssökning är fullt tillgänglig digitalt, har man öppet eller stängt då?

Jakob Harnesk tror på en fördjupad diskussion om biblioteksrummet. Han lägger också till att det finns en risk att biblioteken nästan har onödiggjort sig själva genom att visa att de kan upprätthålla en hyfsad service med olika former av mer-öppet eller obemannat och digitala tjänster.

- Pandemin har inte förändrat min syn på vad biblioteket är och ska vara. Jag har fortfarande en stark tro på att bibliotek behövs som fysisk plats. Vi vet att många studenter inte har en bra studiesituation hemma. De kan ha småbarn, bo trångt eller så funkar det inte med studie-disciplinen. Då behöver de biblioteket.

Sonja Viklund är enhetschef på Mora kommun, ansvarig för kultur och bibliotek och såg fram emot vintern 2020–21 och firandet av att det gått 500

år sedan Gustav Vasa höll sitt tal till dalkarlarna i Mora (en del av hans äventyrliga resa genom Dalarna). ►

I slutet av förra året skrev Sonja Viklund, chef för kultur- och bibliotek i Mora, en uppmärksam debattartikel om sina kollegers agerande under pandemin. "Jag försökte vara lite provocerande och det verkar ju som om det funkade. Eftersom många blev sura."

► Det blev inget firande, pandemin kom emellan. Istället stack Sonja Viklund ut hakan i frågan om bibliotekens roll och uppgift. I november förra året skrev hon en debattartikel i Biblioteksbladet och retade somliga med sina tankar om att det kanske är så att vissa bibliotekarier tycker att det är skönt med stängda bibliotek. "Kan det vara möjligheten att slippa konfronteras med de där helvetiskt dryga biblioteksbesökarna som orsakar euforin?"

Hon menade att folkvalda stänger verksamheter för att visa handlingskraft och att det kanske är mindre intressant för dem om åtgärden har effekt när det kommer till att minska smittspridningen.

– Ska det vara en debattartikel så måste det vara någonting att debattera i artikeln. Så jag försökte vara lite provocerande och det verkar ju som om det funkade. Eftersom många blev sura.

I SIN TEXT BESKREV hon biblioteken som superspridare, av demokrati, information, möten och kommunikation och hon hyllade sina ansvarstagande besökare som dragit ner sina besök, som håller avstånd, som står artigt i kö och spritar sina händer.

Reaktionerna lät inte vänta på sig. Några ironiserade över att de var så glada så, men många påpekade att de var oroliga för smittan, att det kanske trots allt kunde vara klokt att stänga.

Någon annan konstaterade istället att just denna fråga verkade klyva den annars så homogena yrkesgruppen i två delar. Stänga eller inte, det var frågan. Stefan Grip på Härnösands bibliotek var på Sonjas sida. "Om vi stänger, då borde ju allt annat stänga (förutom livsmedelsbutiker och vårdcentraler). Eller?"

Sonja Viklund menar att det inte alltid måste vara god stämning och att det är viktigt att ta ställning i frågor man bryr sig om och att "det känns som om man halvsover när det pratas om bibliotek". Hon nämner en diskussion i Facebookgruppen Bibliotek i coronakris där några funderade kring om det verkligen är så att bibliotekarier ska göra allt som görs i dag:

– "Jag har faktiskt utbildat mig inom litteratur, ska jag hålla på att hjälpa någon med att kopiera? Det var inte det jag hade tänkt mig", säger Sonja Viklund för att illustrera hur det lät i tråden.

HON HAR SJÄLV jobbat i tjugo år och konstaterar till exempel att de referensfrågor hon lärde sig så mycket om i början, de är tämligen frånvarande i dag.

– Men är det något att sitta och vara ledsen över? Vi är till för de besökare som kommer till oss och då försöker vi väl lösa deras problem. Jag ser situationen ur deras perspektiv, inte ur mitt.

Hon undrar var biblioteksbesökarna blev av runt om i landet, hur deras vardagar ser eller såg ut utan biblioteket.

– Jag är mycket ute i biblioteket, på golvet och jag träffar besökarna regelbundet. Jag vet att vissa egentligen mår väldigt dåligt men att de får vardagen att gå runt genom vissa rutiner. Man möter dem samma tid, på samma plats, säger Sonja Viklund och fortsätter:

– Han promenerar då, på kvällen är han på Ica Maxi och klockan fem är han alltid på biblioteket och då ska det kopieras. Kanske är det tack vare rutinerna som han inte sitter på akuten och mår superdåligt. Vi är en del av fundamentet i vardagen för många personer.

Hon är precis som Jakob Harnesk ►

Jakob Harnesk, biblioteksdirektör vid Karlstads universitet, reagerade tidigt när regeringen och Folkhälsomyndigheten först manade biblioteken att stänga – och sedan ändrade sig. "Det jag tyckte var märkligast var att de suddade bort informationen och hoppades att ingen skulle märka det."

I mitten av mars förra året fick Svensk biblioteksförnings styrelse beskedet att Biblioteksdagarna i maj borde ställas in. "Det fanns inte i min föreställningsvärld att... ja, jag vet inte hur jag tänkte. Hur skulle det kunna ta slut så snabbt?", säger föreningens ordförande Johanna Hansson.

► orolig för hur det ska bli efter pandemin, att risken finns att biblioteken blir mindre viktiga för samhällets medborgare i den digitala konkurrensen. Men hon poängterar att bibliotekets styrka är det personliga mötet och att det är betydelsefullt att personalen blir mer och mer aktiv, inte minst med social läsning, bokcirklar av olika slag.

– Vi hade ett projekt som ligger i malpåse nu, med en läsgrupp bestående av nyanlända. Först gick det trögt men sen blev det jättebra. De har varit så entusiastiska och så glada. Det har varit så många där att vi har försökt skaffa fler ledare. Nu hoppas jag att vi kan dra igång det igen, kanske går det att lösa digitalt men det personliga mötet är ändå så viktigt.

I MORA STÄNGDE MAN direkt när regeringen dagarna före jul meddelade att biblioteken borde stänga. När det sedan kom nya bud öppnade man igen.

– Jag har stor förståelse för att det inte är lätt att komma med tydliga direktiv. Myndigheterna försöker lösa problemen så gott de kan med den information de har. Det är inte något jag sitter och muttrar över, säger Sonja Viklund.

När hon tänker på folkbibliotekens roll under en samhällskris förklarar hon att biblioteket är något som ska finnas där. Biblioteket ska vara vardagsmötesplatsen, en plats där kultur finns och den ska "inte stängas av eller plockas bort". Ens under en pandemi.

Sonja Viklund konstaterar dock att det ändå finns en gräns när biblioteken inte längre kan ha öppet.

– Var den gränsen går är omöjligt för mig att svara på, men självklart finns en sån risk om smittotalet och dödligheten

»Jag har stor förståelse för att det inte är lätt att komma med tydliga direktiv.«

när ännu högre. Vi hade stängt under några dagar men lämnade ut beställningar i dörren. Det var ett stort merarbete och inte särskilt vettigt ur smittsynpunkt. Jag hade hellre sett att vi hållit öppet med exempelvis en maxgräns på tio personer åt gången i vårt jättebibliotek.

I mars trodde Johanna Hansson fortfarande att Biblioteksdagarna skulle bli av. Så blev det inte. Istället blev 2020 ett år då bibliotekens uppgift och

uppdrag diskuterades flitigt.

Johanna Hansson menar att debatten om biblioteken har handlat om både och, både om att det är viktigt att hålla öppet och om att skydda personal och besökare.

– Inte minst på ett mer praktiskt plan har mycket kraft lagts på att glesa ut, sätta upp plexiglas och så vidare, med ambitionen att ändå kunna vara så tillgängliga som möjligt.

BIBLIOTEKEN ÄR EN del av samhället som också har varit igång, om än med starka begränsningar, argumenterar Svensk biblioteksförnings ordförande som också är biträdande överbibliotekarie på Uppsala universitetsbibliotek. Hon poängterar att biblioteken behöver fungera och leverera även under svåra omständigheter. Hon tänker bland annat på de studenter hon

- möter som inte alla har fungerande bredband eller bostäder som möjliggör ostörda studier.

– Det som en del kallar för idealism kring öppethållande skulle jag säga handlar om att möta ett antal väldigt konkreta och relevanta behov och att göra det ansvarsfullt utifrån restriktioner och smittspridning.

Hon lägger till att det handlar om att tänka lite längre. Samhället ska fungera även efter pandemin.

– Då är det, vid sidan av allas ansvar att minska smittspridningen, viktigt att vi så gott det går får en kontinuitet i arbete, studier, och informationshämtning i bred mening. Det gäller både på individ- och på samhällsnivå.

NÅGRA DAGAR EFTER mitt samtal med Johanna Hansson mejlar jag en kompletterande fråga, som bland andra Dorothee Grelle för fram, om att det borde ingå i folkbibliotekens uppgift att ge vetenskaplig information, i det här fallet om pandemin, med tanke på att det står i Svensk biblioteksförnings stadgar.

Hon svarar att föreningen har som ändamål att främja "vetenskaplig och samhällsrelaterad informationsförsörjning". Det är, menar Johanna Hansson, bredare än att "ge information" och handlar bland annat

om att vara ett stöd i till exempel forskningsprocessen.

Det är kanske mer relevant att istället titta på vad det står i bibliotekslagen om att bidra till fri kunskaps- och åsiktsbildning och att ha ett utbud som präglas av allsidighet och kvalitet, skriver hon.

"Det är en mycket bredare ansats som handlar om att ge tillgång till alla sorters information. Det handlar väl också om att på olika sätt tydliggöra att vetenskap inte är något definitivt och klart, utan tvärtom i ständig rörelse och diskussion. Där menar jag att folkbiblioteken verkligen har ett folkbildande uppdrag, att öka kunskapen om vad kunskap (!) är och hur den växer fram och utvecklas", konstaterar Johanna Hansson i sitt mejl.

Hon nämner också förslaget i den nationella biblioteksstrategin om att biblioteken ska vara en del av totalförsvaret, en tanke hon kallar för intressant men att den behöver fördjupas: "Om det innebär att folkbiblioteken ska tillhandahålla den sanna informationen är man långt ifrån det demokratiska uppdraget."

JOHANNA HANSSON kopplar sina tankegångar till pandemin. Visst ska folkbiblioteken kunna vägleda kring vilken information som finns och var det går att läsa mer, när det gäller pandemin och i andra frågor. Men man ska inte ta ställning till vilken av all den forskning som finns som är mest vederhäftig eller mest korrekt. "Värderingen måste varje läsare själv stå för."

– Jag har ett sånt här moment som jag har berättat om för många. I mitten av mars förra året, när vi förstod att det var en pandemi, så kallades styrelsens arbetsutskott till möte. Kansliet sa att vi nog skulle behöva ställa in Biblioteksdagarna-

konferensen i maj. Då tyckte jag att de var ena riktiga dysterkvistar, säger Johanna Hansson nästan ett år senare.

Hon menade att maj, det var ju långt dit. Men någon i arbetsutskottet hade hört att "det här kunde pågå i tre månader". Konferensen ställdes in.

– Det fanns inte i min föreställningsvärld att... ja, jag vet inte hur jag tänkte. Hur skulle det kunna ta slut så snabbt? Men nu har man förstätt att det här kanske är en del av vår tillvaro, nästan.

PÅ UNIVERSITETSBIBLIOTEKET har det varit ett år fullt av bedömningar och avvägningar. Ska de ha öppet eller stängt? Hur ska smittriskerna hanteras internt och med tanke på besökarna?

– Vi har haft öppet hela tiden och det har blivit tydligt hur centrala vi är för att hålla igång undervisningen och forskningen. Det har, tror jag, också blivit tydligt för universitetet. Vi har varit helt överens om vikten av att kunna hålla öppet.

Som ordförande för Svensk biblioteks-förening har hon under året fått fundera mycket över folkbibliotekens uppdrag och status i sina moderorganisationer.

– Ibland kan det låta enbart som retorik, att biblioteken är jätteviktiga för det demokratiska samhället. Men jag tycker att det på många sätt har tydliggjorts i vardagens reaktioner från medborgare som inte har tillgång till sina bibliotek.

Johanna Hansson flikar in att på folkbiblioteken i Uppsala, där går det inte, fysiskt, att göra någonting som är kopplat till litteraturförmedling. Däremot finns det internetkontor där besökarna kan göra utskrifter. Andra kommuner "stryper tillgången till datorer men fortsätter att lämna ut bokkassar".

»Det har blivit väldigt tydligt hur centrala vi är för att hålla igång undervisningen och forskningen.«

– Hur olika får det vara? Är det rimligt att det ska vara så olika beroende på var man bor? Hela grunden för den nationella strategin är ju att det ska vara jämlik tillgång över landet. Det här är inte jämlik tillgång, det är naturligtvis inte rimligt.

HON TYCKER ATT biblioteken har dubbelt ansvar, i sin demokratiska roll och när det kommer till att göra vad man kan för att begränsa smittspridningen. När väl insatser har kommit på plats, när lokaler har anpassats och när nödvändiga begränsningar har gjorts, då har det fungerat bra, tycker hon.

– Jag hoppas att en viktig lärdom blir att involvera bibliotekschefer och de som har ansvar för biblioteken när såna drastiska beslut ska fattas, om stängning. Det är de som har bäst kunskap om vad som är möjligt att göra.

Under året har Johanna Hansson fortsatt hävda betydelsen av öppna och tillgängliga bibliotek. Men hon är noga med att föreningen inte ska gå in och peka på vad en kommun eller huvudman ska göra. "Det vet man bäst lokalt."

Tolv månader med med corona

Ett år då bibliotekens identitet och funktion har utmanats. Det här har hänt.

2019

December
Sjukdomsutbrott i den kinesiska staden Wuhan. Sjukdomen får namnet covid-19 (corona virus disease 2019).

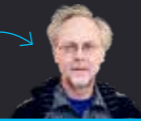
2020

21 februari
Kraftig ökning av antalet smittade i norra Italien. Flera andra EU-länder rapporterar också fall.

2 mars
EUs krishanteringsmekanism aktiveras på högsta nivå.

11 mars
WHO deklarerar att covid-19 är en pandemi.

11 mars
"Om de ska ha relevans för sina invånare" måste biblioteken axla en roll i krisen, skriver Peter Alsbjer, regionbibliotekarie i Örebro, i en debattartikel i Biblioteksbladet.

10 mars
Pandemin nämns för första gången i Biblioteksbladet i nyheten om att den internationella kongressen iConference i Borås ställs in på grund av det osäkra läget.

12 mars
Förbud mot allmänna sammankomster med fler än 500 personer träder i kraft i Sverige.

12 mars
Norge och Danmark stänger biblioteken.

13 mars
Biblioteket i Stafanstorps stänger för besök.

14 mars
Kulturhuset med biblioteket i Rättvik stänger för besökare och ytterligare ett fåtal kommuner gör samma sak.

17 mars
Svensk biblioteksörening ställer in Biblioteksdagarna och meddelar att årsmötet ska hållas digitalt.

9 april
Daniel Forsman, stadsbibliotekarie i Stockholm, ifrågasätter i Biblioteksbladet om biblioteken är redo att axla en roll i kris.

8 april
Kungliga biblioteket öppnar tillfälligt sitt digitala tidningsarkiv.

6 april
Statsepidemiolog Anders Tegnell säger till Biblioteksbladet att biblioteken kan vara öppna.

Foto: Frankie Fouganthin

29 mars
Förbud mot allmänna sammankomster med fler än 50 personer träder i kraft.

22 december
Det strider mot lagen att stänga alla bibliotek, konstaterar SKR. I det tysta försvinner bibliotek ur regeringens information om verksamheter som bör hålla stängt.

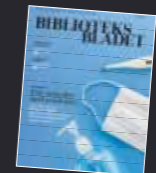
2021

10 januari
Tillfälliga pandemilagen ger möjlighet att begränsa antalet besökare på bibliotek. Om det behövs kan bibliotek också stängas.

14 januari
Över 10 000 personer i Sverige med covid-19 har dött, enligt Folkhälsomyndigheten.

19 januari 2021
Över 2 miljoner döda i covid-19 i världen, rapporterar WHO.

25 februari
Biblioteksbladets nummer om pandemin ges ut.

23 april
En biblioteksanställd i Stockholm rapporteras ha avlidit efter att ha smittats av covid-19.

30 april
Stora skillnader mellan hur bibliotek i olika länder hanterar återlämnade medier, visar rapport. Längst går Polen med karantän i minst tio dygn.

27 september
En miljon döda med bekräftad covid-19 i världen.

26 juni
5 179 personer smittade av covid-19 har avlidit i Sverige.

23 juni
Universitetsbiblioteket i Lund JO-anmäls för sin begränsade service.

28 maj
Besked lämnas om att den fysiska bokmässan ställs in och i stället hålls digitalt.

28 oktober
Smittspridningen ökar och i Skåne skärps de allmänna lokala råden. Flera kommuner stänger biblioteken.

30 oktober
Alla folkbibliotek i Östergötland stängs efter skärpta riktlinjer från Folkhälsomyndigheten. Flera kommuner i landet fattar samma beslut.

20 november
Förbud mot allmänna sammankomster med fler än åtta personer.

24 november
Huvudskyddsombudet inför skyddsstopp på alla Göteborgs folkbibliotek.

19 december
Flera kommuner stänger folkbiblioteken.

18 december
Biblioteken bör stänga omedelbart, säger Folkhälsomyndighetens generaldirektör Johan Carlson under en presskonferens.

Foto: Lena Skarhede Johansson

15 december
Coronakommissionen konstaterar att Sveriges ambition att skydda de äldre har misslyckats.

1 december
Det står klart att bibliotekspersonal i Stockholm inte prioriteras för covid-test trots att verksamheten klassas som samhällskritisk.

Ny resurs i vården

När läkarna samlas på barnkliniken på Mälarsjukhuset i Eskilstuna sitter även den kliniska bibliotekarien Anna Videfrost med. Hennes närvaro ska ge snabbare och bättre vård.

TEXT & FOTO ANNIKA CLEMENS

När pandemin kom exploderade antalet sökuppdrag om covid-19. Det var bråttom och vården behövde snabba svar. Det lugnade ner sig i slutet av året, men det totala antalet sökuppdrag ökade i Sörmland under 2020. Pandemin kan ha gjort att fler, som inte tidigare har använt sig av dem, fick upp ögonen för sjukhusbibliotekets tjänster. Trots det tror Anna Videfrost, som också är chef för sjukhusbiblioteket i Region Sörmland, att de hade ökat ännu mer utan pandemin. Sökuppdragen har ökat stadigt under flera år, och ännu mer under åren före pandemin. Många sökuppdrag kommer när bibliotekarierna är ute på sjukhusavdelningar.

– Det här är det sätt vi kan göra störst skillnad på. Vi förflyttar oss till vården istället för att sitta här och vänta på sökuppdrag, säger Anna Videfrost.

PÅ BARNKLINIKEN på Mälarsjukhuset vårdas såväl barn med svåra allergier som hjärtfelpatienter och för tidigt födda bebisar. Varje morgon samlas läkarna på

plan sex för att gå igenom patient för patient. Inte sällan diskuteras frågor om oklara diagnoser eller hur läkemedel kan påverka olika patienter.

EN GÅNG I VECKAN sitter Anna Videfrost med på mötet. Under pandemin har det skett via länk, men tanken är att hon ska vara med på plats i verksamheten. Hon fångar upp frågor som dyker upp på mötet och plockar sedan fram och sammanställer både aktuell forskning och eventuella relevanta riktlinjer från olika myndigheter.

– Det viktiga för oss är att vara med på möten och situationer som skulle ha skett även utan oss.

På så sätt får hon bättre koll på vad vården behöver och önskar för hjälp.

– Det är nog det roligaste vi gör. Just för att man ser så tydligt att vi är nära hälso- och sjukvården. Det kan ge mycket till vården, men också till oss som bibliotek.

Flera läkare vittnar om att de får bättre hjälp av biblioteket. Innan Anna Videfrost deltog på möten på avdelningen använde sig Katarina Strand Brodd,

Foto: Annika Clemens

Anna Videfrost, chef för sjukhusbiblioteket i Region Sörmland, tycker att arbete på avdelning är mest effektivt för att nå ut med bibliotekets tjänster.

överläkare på barnkliniken, inte lika mycket av biblioteket.

– Det var bökigt, man satt och sökte själv och ibland ringde man till biblioteket och fick hjälp, men det var ett mycket större motstånd.

Nu får hon hjälp med sökningar och sammanfattningar av den forskning som finns. Katarina Strand Brodd tar fram en sökning på datorn och visar hur det kan se ut.

– Anna gör sökningarna och sorterar ut ett antal artiklar och gör en sammanfattning. Hon gör ett enormt förarbete. Det här är så bra.

JUST BARNKLINIKEN fick prova konceptet tack vare ST-läkaren Malin Sveijer. Hon fick nys om vilken resurs biblioteket är på en forsknings- och utvecklingskurs och anmälde intresse för att avdelningen

»Anna gör sökningarna och sorterar ut ett antal artiklar och gör en sammanfattning. Hon gör ett enormt förarbete. Det här är så bra.«

skulle arbeta med en klinisk bibliotekarie. Det blev stor skillnad jämfört med hur hon använde biblioteket tidigare.

– Man går förbi biblioteket och tänker att här kan jag låna en bok, annars nej. Det här öppnade ögonen för oss vilken resurs det kan vara. Det tycker jag att fler borde använda sig av.

I Storbritannien och USA är arbetet

Katarina Strand Brodd.

Katarina Strand Brodd, överläkare på barnkliniken på Mälarsjukhuset i Eskilstuna, använder sig mer av bibliotekens tjänster sedan Anna Videfrost började vara med på möten på avdelningen.

gå för sjukhusbiblioteket. Det blir allt svårare för sjukvårdspersonal att söka information på arbetstid, många har inte tid och ork. Och det är det här vi är utbildade för.

Till sist var det tiden som blev begränsningen. Som ensam bibliotekarie på sjukhusbiblioteket fick hon stänga tidigare och öppna senare för att vara med på möten ute på avdelningarna. Det fanns inte tid att serva fler avdelningar på sjukhuset.

Nu har hon gått i pension och pandemin har satt arbetssättet på paus, men planen är att det ska tas upp igen och byggas ut i hela länet.

– Jag tror att vi kommer minska vår fysiska närvaro på det traditionella biblioteket för att kunna vara ute mer i verksamheten, säger Pia Johansson, sjuksköterska och utbildningschef för hälso- och sjukvården i Gävleborgs län.

GENOM ATT FINNAS med som en naturlig del av verksamheten kan bibliotekarien lyssna och hjälpa hälso- och sjukvårdspersonalen att ta fram den information de behöver och vill ha.

Grunden i arbetet som klinisk bibliotekarie handlar om tillit, enligt Elinor Bergström Falk.

– Det handlar om att ha en bra relation till vårdpersonalen. De måste lita på en, det här kan inte bara bestämmas uppifrån.

Och förtroende är en av de parametrar som Parneleimon Lionakis, ST-läkare i Eskilstuna, tittar på i en studie som görs av verksamheten med kliniska bibliotekarer i Sörmland. När Kristina Smedeby, dåvarande bibliotekschef i Region Sörmland, 2017 drog i gång arbetet med kliniska

bibliotekarer bestämdes att det parallellt skulle göras en studie. Det är den första vetenskapliga studie som görs om kliniska bibliotekarer på ett svenskt sjukhus.

Resultatet väntas vara klart senare i vår. Men Panteleimon Lionakis som sammanställer resultaten kan redan nu säga att de involverade läkarna har varit mycket entusiastiska.

– Jag kan se att läkarna har stort förtroende för bibliotekariernas förmåga att hitta information. Det är uppenbart, säger han.

– Fördelen är att om det uppstår en fråga när man diskuterar en patient kan man vända sig direkt till bibliotekarien och ställa frågan. Och man får ett snabbt svar som man kan applicera på en verklig patient.

I SÖRMLAND växer verksamheten och fler avdelningar önskar kliniska bibliotekarer. Senast blev det klart att barn- och ungdomspsykiatri på Nyköpings lasarett ska få en klinisk bibliotekarie.

– Det är roligt för vi har fått flera förfrågningar. Vi börjar med dem som står först på tur, säger Anna Videfrost.

Intresset sprider sig till andra regioner som har visat intresse. Efter en presentation på Medicinska bibliotekskonferensen förra året har Anna Videfrost varit i kontakt med flera regioner som har varit nyfikna och haft funderingar på att införa liknande arbetssätt.

Kristina Smedeby är övertygad om att arbetssättet gynnar patienterna.

– Jag tror stenhårt på det. När man kombinerar de olika kompetenserna sparar vi tid. Vi söker mycket snabbare och i ärlighetens namn mycket bättre än

»Jag tror stenhårt på det. När man kombinerar de olika kompetenserna sparar vi tid.«

läkarna. Det är ju vår profession, säger hon.

– Kan man öka kommunikationen och jobba i team är det för patientens bästa. Framför allt vinner man tid.

Även om den främsta nyttan är för patienterna så finns det också positiva konsekvenser för bibliotekarierna som involveras i arbetet på sjukhusen.

– Det är ett sätt att få respekt för vår kompetens och bidra där vi kan för att få friskare patienter och kortare behandlingstider, säger Kristina Smedeby.

– Och jag är helt övertygad om att det finns en spillover-effekt för bibliotekarierna. Vi upplevde att vi lärde oss mycket och jobbet blev jätkligt mycket roligare.

Kristina Smedeby.

► med kliniska bibliotekarer etablerat sedan länge.

Men i Sverige är det relativt nytt att bibliotekarierna stundvis flyttar ut från biblioteket och systematiskt befinner sig i verksamheten.

DET BÖRJADE 2009 när Elinor Bergström Falk arbetade som ensam bibliotekarie på Hudiksvalls sjukhus. Hon har själv en vårdutbildning i botten och jobbade som arbetsledare inom äldreomsorgen innan hon blev bibliotekarie. När hon kom till sjukhusbiblioteket kände hon ett behov av att närma sig vården för att bibliotekstjänsterna skulle utnyttjas ordentligt. I ett första steg började hon samarbeta med sjuksköterskor för att lära dem att bli bättre på att själva söka information. Men Elinor Bergström Falk ville mer.

Hon sökte stipendium och åkte på både konferenser och studiebesök.

– Jag träffade folk från hela världen som jobbade på det här sättet.

2016 drog hon igång igen. Till att börja med kom hon till anestesikliniken på Hudiksvalls sjukhus. Därefter följde ytterligare två avdelningar som ville ha hennes stöd.

– Det var som att proppen gick ur. Och jag tycker verkligen att det är rätt väg att

Kliniska bibliotekarer

En klinisk bibliotekarie deltar aktivt på en vårdavdelning genom att regelbundet fånga upp frågeställningar från den kliniska vardagen. Bibliotekarien gör sökningar och omvärldsbevakar på det aktuella området för att sedan återkoppla till avdelningen.

Syftet är att effektivt ta fram information som vårdpersonalen behöver. Något som görs snabbare och bättre av en informationsspecialist.

KÄLLA: REGION SÖRMLAND

Innan Anne Holm gick i pension arbetade hon som internationell ekonom på bank- och försäkringsbolag. Hon tycker fortfarande om att hänga med och läser både dagstidningar och tidskrifter när hon är på biblioteket.

»Om det vore krig hade jag förväntat mig att biblioteket var öppet«

Positiva tillrop och tacksamhet över digitala tjänster har nått de stängda biblioteken. Men förtvivlade medborgare har också hört av sig och bett dem öppna igen.

TEXT ANNIKA CLEMENS
BILD HUGO LEIJON

Snön gnistrar i solskenet utanför fönstret där Anne Holm pluggar hindi vid köksbordet hemma i Nyköping. Vanligtvis går hon till biblioteket två eller tre gånger i veckan. Men i början av november stängde biblioteket portarna och inga besökare fick längre komma in.

– De säger att de har biblioteket öppet så att man kan kvittera ut böcker, men det tycker inte jag. Det är bra att man kan beställa böcker, men jag har inte tillgång till hyllorna och till tidningarna som finns i biblioteket.

Strax före jul mejlade hon till Urban Granström (S), kommunalråd i Nyköping, och bad honom öppna biblioteket igen. "Det är massor av kommuninvånare som sitter ensamma hemma i helgerna, både yngre och äldre som behöver biblioteket som andningshål!"

– Självklart ska man skydda personalen så gott det bara går, men de tider jag har varit där har det varit glest med folk.

Jag kan bedöma själv om jag vill ta den risken, säger hon.

– Jag är tacksam för de digitala tjänster som finns, men jag anser inte att det är tillräckligt. Och om pandemin pågår i två år, ska de fortsätta att hålla stängt då?

HON ÄR INTE ENSAM. Biblioteken möttes av mycket tacksamhet för de digitala tjänster som ändå erbjöds. Men många ifrågasatte också stängningen. Åtta JO-anmälningar har skickats in och i Karlstad och Sölvesborg har stängningsbesluten överklagats till förvaltningsrätten.

Och många har hört av sig till sina bibliotek. En Uppsalabo kallade stängningen ett "...svidande beslut för oss trogna biblioteksbesökare". I Valdemarsvik vände sig en biblioteksbesökare till kommunalrådet Mattias Geving (S) och bad honom ompröva beslutet som han tyckte verkade vara verklighetsfrämmande och fattat i "någon slags panik och lättja".

Ett sms med texten: "Vi kan inte leva utan biblioteket. Tyvärr, så är läget" kom

Stadsbiblioteket i Nyköping har öppnat igen, men med begränsade öppettider. Anne Holm ser fram emot att kunna gå dit igen. "Jag kan tänka mig självbetjäning, jag förstår att personalen inte kan hjälpa till under pandemin, men jag tycker att de ska ha öppet."

JO friade beslut

Åtta JO-anmälningar gjordes då det framkom att regeringens rekommendation att stänga bibliotek stred mot bibliotekslagen. Sju anmälningar var riktade mot kommuner där folkbibliotek hade stängt lokalerna.

JO avskrev anmälningarna i början av februari, med hänvisning till att besluten kan överklagas och prövas i domstol. Även den åttonde anmälan, som var riktad mot Folkhälsomyndigheten och regeringen, avskrevs några dagar senare.

Sölvesborgs och Karlstads beslut att stänga biblioteken har överklagats och ska prövas av förvaltningsrätten.

»Nu ligger tidningarna bara där till ingen nytta. Det är helt vansinnigt.«

- till stadsbiblioteket i Norrköping. En annan Norrköpingsbo vände sig till kommunstyrelsen och frågade: "Jag är nu utan en möjlighet att använda en dator pga att biblioteket stängde. Vad gör jag?"

"Inte för att jag missunnar personalen lite semester, men andra undrar..." skriver en gotlänning och frågar när biblioteket ska öppna igen. En annan gotlänning påpekar att det strider mot bibliotekslagen att stänga biblioteken. "Det vore på sin plats att ni på era anslag inte bara förklarar biblioteken stängda utan också motiverar varför ni uppenbarligen struntar i lagtexten i sammanhanget."

EN KVINNA I TUMBA mejlade och påpekade att regeringen drog tillbaka sin rekommendation eftersom den stred mot lagen. "Böcker har jag hemma och jag vet vad Corona innebär efter dödsfall i min krets."

I Nyköping fattades aldrig något

formellt beslut att stänga biblioteksloken och därmed finns inget beslut att överklaga. Men Anne Holm nöjde sig med att påpeka att biblioteket borde öppna. Det är viktigt inte bara för förströelse och för att låna böcker, utan för att läsa tidningar och ta del av information som är svår att få på annat håll, tycker hon. Hemma på soffbordet ligger The Economist, men på biblioteket finns fler tidningar att läsa än hon har råd att köpa.

– Tack vare biblioteket läser jag flera dagstidningar, exempelvis The Times och Der Spiegel. Jag läser också olika tidskrifter. Jag saknar urvalet. Nu ligger tidningarna bara där till ingen nytta. Det är helt vansinnigt.

HON TYCKER ATT biblioteken borde vara extra viktiga att hålla öppna i kristid för att tillhandahålla information.

– Om det vore krig hade jag förväntat mig att biblioteket var öppet om det inte var direkt beskjutning. Jag förväntar mig att min bibliotekarie står där och att det fungerar som vanligt.

Kallelse till årsmöte i Svensk biblioteksforening 20 maj 2021

I enlighet med Svensk biblioteksforenings stadgar paragraf 5 kallas alla medlemmar till årsmöte torsdag 20 maj. Årsmötet planeras att ske digitalt. Mer information kommer att publiceras på biblioteksforeningen.se

Vill du skicka en motion till årsmötet gör du det via e-post info@svbib.se

Det går också bra att skicka en motion via post, till:
Svensk biblioteksforening
Oxtorgsgränd 2
111 57 Stockholm

Vill du ha formuleringshjälp inför skrivandet av din motion, ta gärna kontakt med kansliet på info@svbib.se

Sista motionsdag är 1 mars 2021.

Fler e-lån 2020 – men Sverige skiljer ut sig

I Danmark, Norge och Nederländerna har lånen av e-böcker ökat under pandemin. Men i Sverige har siffran inte stigit mer än tidigare år. Och i Stockholm har utlåningen till och med gått ner.

TEXT ANNIKA HAMRUD

Eric Daamen.

När Nederländernas bibliotek och skolor stängdes i mars 2020 marknadsfördes det digitala utbudet. Ett lånekort för det digitala biblioteket kostar omkring 42 euro för vuxna, men Online bibliotheek, som är en del av nationalbiblioteket Koninklijke Bibliotheek, släppte en app som fick heta Hemmabiblioteket med 100 e-böcker och 25 ljudböcker som var gratis för alla. 57 procent av dem

som använde appen hade inte lånekort sedan tidigare. Motsvarande app brukar släppas under sommaren, Semesterbiblioteket, så konceptet fanns redan.

I september kom sedan en ny version av både Online bibliotheeks webbsida och app.

– Vi tycker att det är viktigt att människor kan fortsätta att läsa även när biblioteken är stängda. Men ökningen ligger också i linje med bibliotekens sociala mål som är att få fler att läsa böcker, säger

Eric Daamen som leder den grupp på Koninklijke Bibliotheek som arbetar med att marknadsföra e-böcker.

DANMARK HAR sedan tidigare en stor utlåning av e-böcker genom eReolen, som är ett samarbete mellan de kommunala folkbiblioteken och drivs från biblioteket i Århus. Främst har ljudböckerna gjort tjänsten populär, innan pandemin var 60 procent av utlåningen ljudböcker, och under 2020 ökade antalet låntagare kraftigt. Många av dessa är skolor som loggar in via sina skolkonton – skolor och förskolor stängdes i mars och öppnades successivt i april.

– Pandemin och de stängda biblioteken har mycket tydligt satt fart på utlåningen på eReolen, säger Susanne Iversen som är projektledare på eReolen och avdelningschef på Århus bibliotek.

– I månadsskiftet april/maj ökade utlåningen med 75 procent i förhållande till samma månadsskifte året innan.

För att detta skulle vara möjligt har några bibliotek höjt antalet böcker som varje låntagare kan låna per månad. Som exempel ändrade man i Århus från tre e-böcker och tre ljudböcker per månad till sex av vardera. Däremot har man inte gjort någon extra marknadsföring nationellt utan fortsatt med sin löpande marknadsföring med bland annat en sommarkampanj och en julkampanj. Biblioteken har i stället lokalt marknadsfört det digitala utbudet.

ÄVEN I NORGE har man slagit rekord. När biblioteken stängdes under våren 2020 avsatte regeringen 20 miljoner kronor till inköp av e-böcker till de offentliga biblioteken. Medlen delades ut till landets fylken,

»Pandemin och de stängda biblioteken har mycket tydligt satt fart på utlåningen«

regioner, baserat på folkmängd. Fylkena fick själva bedöma hur de ville fördela pengarna mellan e-böcker och ljudböcker och om de ville prioritera barn- eller vuxenlitteratur. Medlen skulle dock enbart användas för inköp av norska e-böcker eftersom stödet var riktat till norsk kultur.

BIBLIOTEKEN HAR två olika system att välja mellan, men nio av elva fylken använder tjänsten BookBites.

– Vi har tidigare haft 500 000 till 600 000 lån om året på BookBites, men under 2020 blev det en miljon, säger Svein Arne Tinnesand, ansvarig för biblioteksutveckling på Nasjonalbiblioteket.

Sommerles, som är en årlig kampanj för digital läsning startade den 1 juni. I samband med det fick digitala böcker för barn stor uppmärksamhet i medierna.

Barnböcker är annars en liten del av utlåningen även om vissa kommuner utgör undantag, som Malvik i Trøndelag där hälften av de utlånade titlarna är barnböcker. Där finns också en tydlig favorit: 10 procent av all barnlitteratur i appen Bookbites (både e-böcker och ljudböcker) är Jørn Lier Horsts Detektivbyrå nr 2.

Axiell Media hanterar det svenska utlåningssystemet Elib. Enligt företaget ökade antalet lån av e-böcker i Sverige under 2020 som helhet med 12 procent jämfört med 2019.

– Denna ökning är svår att direkt

Susanne Iversen.

Svein Arne Tinnesand.

E-böcker under pandemin

Nederländerna

2020 lånades omkring 5,6 miljoner e-böcker ut, jämfört med 3,9 miljoner 2019. Det är en ökning med 44 procent. Samma ökning kan ses i hur många ljudböcker som lånats ut: 1,8 miljoner under 2019 och nästan 2,6 miljoner år 2020. Även det en ökning med 44 procent.

Danmark

Under 2020 registrerades 6,5 miljoner utlån av e-böcker mot 4,8 miljoner 2019,

en ökning med 35 procent.

Antalet unika låntagare steg från 535 000 till 677 000. Utlåningen på ungdomssajten eRoelen GO har stigit med 47 procent och antalet utlån har varit 1 miljon.

Norge

Perioden 12 mars–15 juni ökade Nasjonalbibliotekets utlåning av e-böcker och ljudböcker med 123 procent jämfört med månaden tidigare.

För samma period steg utlåningen av böcker för barn med 388 procent.

Sverige

Axiell Media hanterar utlåningssystemet Elib. Enligt företaget ökade antalet lån av e-böcker under 2020 som helhet med 12 procent jämfört med 2019. Antalet unika lånekort som genomförde lån under perioden mars–maj ökade med 15 procent jämfört med motsvarande månader 2019.

Källor: Koninklijke Bibliotheek, eRoelen, Nasjonalbiblioteket, Axiell

- härleda till corona eftersom det ju finns en underliggande trend att efterfrågan på digitala böcker ökar, säger vd Eva Houltzén.

– Det vi däremot kan se kopplat till corona är att antalet unika lånekort som genomförde lån i våra system perioden mars–maj, ökade med 15 procent jämfört med motsvarande månader 2019.

Enligt Kungliga biblioteket, KB, uppgick utlåningen 2019 till 2,4 miljoner e-böcker. Heltäckande data av användningen under pandemin kommer i maj i den officiella biblioteksstatistiken för 2020.

DE SVENSKA folkbiblioteken tvingas ibland stänga eller begränsa e-boksutlåningen när budgeten för dessa överskrids, men i år har 25 procent av Sveriges kommuner ökat sin budget för e-böcker.

– Folkbiblioteken har varit mer generösa med utlån. Många bibliotek har gått från en bok i veckan till tre eller fem böcker. Det finns också bibliotek som släppt antalet fritt, säger Cecilia Ranemo som ansvarar för statistiken på KB.

KB har följt folkbibliotekens verksamhet under pandemin och bland annat tittat på vad som lyfts fram på hemsidorna. Man har uppfattat att det är bibliotekens vanliga digitala utbud som lyfts fram. Vanligast är att berätta om de digitala filmtjänsterna Cineasterna och Viddla, som noterades i 52 procent av kommunerna. PressReader

exponerades hos knappt 45 procent. Biblio, bibliotekens app för e-böcker och ljudböcker, har lyfts fram av närmare 38 procent.

Men det finns stora variationer. Trots en generell ökning har e-boksutlåningen (ej ljudböcker och appen Biblix) på Stockholms stadsbibliotek minskat med 3,5 procent, från cirka 460 000 lån 2019 till cirka 444 000 lån 2020.

– Vi är själva förvånade över nedgången, men kan inte svara på huruvida detta är representativt för bibliotek generellt. Vi kommer behöva göra en egen analys, säger Petter Södrin, biträdande enhetschef för Digitala biblioteket och medier.

EWA THORSLUND utredde tillsammans med Jesper Klein förutsättningar för en nationell digital biblioteksplattform i en delrapport till den nationella biblioteksstrategin:

– Jag tror att den största anledningen till varför Sverige inte har sett någon ökning av e-bokslån är att vi istället har slagit rekord i antalet streamingtjänster.

En tydlig uppgång av abonnemangen hos Netflix, HBO och liknande tjänster, syns under andra, tredje och fjärde kvartalet 2020. Vid årsskiftet betalade 2,6 miljoner svenska hushåll för en eller flera streamingtjänster, enligt analysföretaget Mediavision.

Sök stipendium!

Stiftelsen Natur & Kultur vill bidra till en hög litterär nivå inom sakprosa och skönlitteratur och vi vill också att forskning ska nå ut i samhället. Det är därför som vi erbjuder arbetsstipendier på vardera 100 000 kr för litterära verk och inom populärvetenskap.

Skicka in din ansökan genom nok.se senast den 1 maj.

Förlaget Natur & Kultur är en stiftelse som utger böcker som ägnas självständigt och långsiktigt. Vårt mål är att genom ökad inspiration, utbildning och bildning verka för tolerans, humanitet och demokrati.

Petter Södrin.

INTE VILKA BYRÅKRATER SOM HELST

Hur agerar bibliotekspersonalen under pandemin? Här finns inslag av aktivism och lydigt tjänstemannaskap – men det som dominerar är professionell yrkesetik och värnandet om bibliotekens värde, skriver Johan Sundeen och Roger Blomgren i sin analys.

TEXT

JOHAN SUNDEEN
Docent i idé- och lärdoms historia,
Bibliotekshögskolan.

ROGER BLOMGREN
Professor i biblioteks- och
informationsvetenskap,
Bibliotekshögskolan.

Den farsot som drar över världen har utlöst en debatt om välfärdsstatens beredskap. Fokus har legat på förutsättningarna för de vårdande professionernas arbete – konstigt vore annars. Men nedstängningar av teatrar, museer och bibliotek har lett till att även dessa i medierna ofta undanskymda verksamheter har uppmärksammats. Utgångspunkten har inte sällan varit samhällsfunktionerna som kulturinstitutionerna fyller. Det är en angelägen vinkel! Ett exempel är reaktionerna på Folkhälsomyndighetens utspel att rekommendera kommuner och regioner att regla dörrarna till all verksamhet av icke nödvändig karaktär. I detta utspel nämndes bibliotek och museer tillsammans med verksamheter som bland annat badhus och öppna förskolor. Inkluderingen av bibliotek bland så kallade "icke-nödvändiga" verksamheter kom att leda till skarp kritik (se t ex DN 21/1 2021).

Också bibliotekariekåren har gjort sina röster hörda. Ett uttryck för professionens engagemang finner vi på Biblioteksbladets Facebookforum Bibliotek i coronakris. Inte färre än 3 500 personer har i skrivande stund anslutit sig till denna grupp. Beredvilligheten till självreflektion är noterbar och måste ses som en stor professionell tillgång.

Coronadebatten i dagspressen såväl som inom professionen har synliggjort en principiellt viktig diskussion om bibliotekens och bibliotekariernas roller. Vår utgångspunkt är att bibliotek inte kan ses som vilken offentlig verksamhet som helst. Institutionens betydelse för

grundläggande intellektuella friheter är ett viktigt skäl i sammanhanget. Här finns en parallell till hur många universitetslärare och forskare ser på statliga lärosäten. Dessa är förvisso myndigheter men samtidigt autonoma institutioner som lyder under den akademiska frihetens lagar.

Vi har i tidigare studier problematiserat bibliotekarierollen i frågor som rör makt, värdekonflikter, legitimitet samt förhållandet mellan politiska beslutfattare och medborgare. I Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift (no 2/2020) har vi identifierat ett antal idealtypiska förhållningssätt – teoretiska renodlingar – rörande yrkesidentitet och yrkespraktik. Vi menar att ett antal av dessa synsätt har kommit till uttryck även i den biblioteksrelaterade coronadebatten. Vi skiljer mellan den byråkratiska, den professionsetiska och den aktivistiska idealtypen.

Isåväl mediedebatten som i Facebookforumet Bibliotek i coronakris finns en opinion som driver tesen att bibliotekarier lojalt, som goda byråkrater, ska verkställa de från Folkhälsomyndigheten utgående direktiven, under det att man söker minimera skadeverkningar av stängda portar och andra regleringar. Denna hållning representerar uppfattningen att offentliganställda bibliotekarier är tjänstemän som arbetar i en byråkratisk organisationsform kännetecknad av precisa lagregler. Dessa ska tillämpas neutralt och opartiskt. En bibliotekaries uppgift blir att implementera förtroendevaldas beslut och regleringar. Sådana föreställningar kan benämnas som en byråkratisk idealtyp.

En annan vanlig grupp av åsikter återfinns hos dem som driver uppfattningen att det ur ett öppet samhälles synvinkel är oroväckande att det har varit så enkelt att stänga ner bibliotek. Här har vi en parallell till många kristnas reaktioner på restriktioner kring gudstjänster. Var finns logiken, frågas det, i att troende inte får fira den heliga mässan, eller kulturintresserade inte får besöka teaterföreställningar, medan kommersen pågår för fullt i våra stadskärnor?

Bibliotekslagens skrivningar om bibliotek som en samhällsviktig institution åberopas mot politiska ingrepp som enligt kritikerna bär godtycklighetens tecken och inte tar hänsyn till verksamhetens särprägel. En stor del av dessa invändningar kan härledas till det som vi benämner professionsetisk idealtyp, och vars perspektiv och värden kommer inifrån professionen. Ytterst är dessa värden grundade i en yrkesauktoritet vilande på bibliotekariernas högre utbildning. Hävdandet av autonomi och synsättet att bibliotekarierollen inte kan reduceras till att vara en god byråkrat är här centrala. Det handlar främst om att värna bibliotekets värde i sig självt, inte om att vara bärare av andra samhälleliga idéer eller värderingar.

Ett tredje perspektiv som vi har identifierat i bibliotekshistoriska studier är det aktivistiska. Den aktivistiska idealtypens bibliotekarier motiverar verksamhetsutövning och värderelaterade beslut med ambitionen att åstadkomma samhällsförändringar. Om den yrkesetiska idealtypen har sin grund i värderingar som formats internt inom

► skilda tjänstemannakårer, kan aktivism ses som ett sammanfattande begrepp för externt influerande föreställningar: Övergripande ideologiska, politiska och moraliska ideal ställs i förgrunden för bibliotekariens agerande. Ett pregnant exempel är den instrumentella yrkeslivsfilosofi som präglar den socialistiska professionsorganisationen Bibliotek i samhälle.

Den aktivistiska idealtypen har under 2010-talet inte minst gjort sig påmind genom Justitieombudsmannens kritik mot folkbibliotek som på politiska grunder inte tillhandahållit viss fack- och debatlitteratur. I coronadebatten har den ideologidrivna argumentationen inte varit lika påtaglig. Dock anas aktivismens ande i vad vi ser som tendenser till perspektivlösa, något självförhärligande uppfattningar inom professionen.

I försvaret för att hålla biblioteken öppna har det till exempel talats om institutionen som ett superinstrument för att sprida demokratiska värderingar. Här framskyntar perspektiv som inte utan vidare låter sig förenas med uppfattningen av bibliotek som politiskt obundna institutioner. Det ofta omhuldade sambandet mellan bibliotek och demokrati har för övrigt svagt stöd i 1900-talets bibliotekshistoria. Totalitära regimer fann i bibliotek utmärkta verktyg för att utöva makt över medborgarnas tankar. Under påverkan av arvet från 1968 har, som vi visat i annat sammanhang, föreställningar spritts i folkhemssverige om att biblioteken ska vara revolutionära spjutspetsar och i första hand tjäna "de förtrycktas" intressen.

Uppfattningen att bibliotekarier skulle vara särskilt lämpliga att utöva källkritiska funktioner och att hjälpa oss medborgare att avslöja filterbubblor, fake news, Trumpism med mera har framförts i coronadebatten. Att ha ett källkritiskt synsätt kan givetvis vara en helt legitim uppgift utifrån ett professionsetiskt perspektiv. När begreppet källkritik associeras med politisk kamp är det dock framförallt vissa typer av ideologiska alster som ska bekämpas.

Ett annat begrepp som ofta brukas positivt men som har använts för syften som strider mot informations- och yttrandefriheten, är värdegrund. Under senare år har en livaktig debatt förts kring myndighetspersoner som har hävdat att så kallade värdegrunder ska styra verksamheten. Vid flera folkbibliotek har låntagarna nekats att låna böcker med hänsyn till att det strider mot bibliotekens egen värdegrund. Justitieombudsmannen har framhållit att svensk grundlag, objektivets- och likabehandlingsideal samt bibliotekslagens intentioner har åsidosatts. Debatten om bibliotekens uppgifter behöver här sättas in i större sammanhang som rör frågan om offentligfinansierade institutioners politiska neutralitet. Uppropet på utrikesdepartementet mot en eventuellt SD-stödd regering är ett exempel bland många på debatter som har intresserat samhällsvetenskapliga forskare och där aktivistbegreppet har kommit till analytisk användning.

Om bibliotekarier försvarar det öppna rummet är de trogna sin institutions logik. När yrkesutövare påtar sig rollen att vara ►

**Svenska Akademiens
bibliotekariepris
2021**

**Välkommen att nominera
din kandidat.**

**Mer information på:
www.svenskaakademien.se/bibliotekariepris**

**SVENSKA
AKADEMIEN**

VI TILLVERKAR EFTER ERT BEHOV!

FELWINGS KAROSSERI
26771 Billstholm
SWEDEN

Tel 042-75725
fellwings.se

► en röst mot fake news och politisk populism, eller söker begränsa vår rätt att ta del av litteratur med till exempel föregivet främlingsfientliga avsändare, passerar de däremot gränsen mellan professionsetik och aktivism.

I debatten om bibliotekens roll under pandemin har professionsetiskt inspirerade idéer snarare än aktivistiska dito dominerat argumentationen till försvar för öppna bibliotek. Vi är av uppfattningen att biblioteken fullgör sitt demokratiska uppdrag bäst genom att, oavsett politisk majoritet, tillhandahålla litteratursamlingar och information medels vilka människor kan bilda sig egna uppfattningar. Detta framhålls av Svensk biblioteksörening, i förslaget till nationell biblioteksstrategi och av Ifla. Genom att upprätthålla ordinarie verksamhet bidrar institutionerna till att säkerställa en av våra viktigaste positiva rättigheter – möjligheten att utöva medborgarskap.

Ytterligare en för de senaste decenniernas biblioteksdebatt central problematik har blivit tydlig genom coronakrisen. Föreställningen att det fysiska bok- och materialfyllda rum som biblioteken utgör skulle kunna ersättas av digitala lösningar, har visat sig ohållbar. På sociala medier cirkulerar en talande bild, där en munskyddsförd äldre man demonstrativt har satt sig på en stol mellan bokhyllor på sitt lokala bibliotek. Han symboliserar för oss föreställningen om biblioteket som en yta för gemenskap och mänskliga möten; med sin trotsiga närvaro pekar

han på dess funktion som offentligt vardagsrum.

Vi påminns härigenom också om betydelsen av en drygt 100-årig innovation i svenskt biblioteksväsende: De öppna hyllorna (Axess no 6/2020). Biblioteken skulle inte längre vara kulturlivets svar på speceributiker, där litteratur hämtades över disk. Först i Sverige med att anamma ordningen med öppna hyllor var Gustav Vasas församlingsbibliotek. Coronakrisens effekter på biblioteksverksamheten ger oss som biblioteks- och kulturforskare anledning att reflektera över värdet av de fritt tillgängliga hyllorna – för upplevelsen av biblioteksbesöket i sig, för läslusten men också för vetenskapens del. Öppna bibliotek med öppna hyllor är sannerligen nödvändiga – existentiellt såväl som professionellt sett.

BIBLIOTEKS BLADET

Läs oss varje kvartal, vecka och dag

DU LÄSER JUST NU 2021 års första nummer av Biblioteksbladet på papper – men du vet väl att det går att läsa oss hela tiden, året om?

Webbplatsen biblioteksbladet.se uppdateras varje vardag med nyheter och debatt.

För att vara säker på att inte missa något kan du prenumerera på vårt nyhetsbrev som skickas ut på tisdagar vid lunch.

Vår Facebookgrupp Bibliotek i coronakris har blivit en viktig mötesplats där bibliotekspersonal kan utbyta erfarenheter och ventiler tankar om sin vardag under pandemin.

DET HÄR NUMRET av tidningen handlar om hur det senaste året har påverkat oss alla. Nästa utgåva kommer i mitten av maj med ett helt annat tema. Vad borde vi fördjupa oss kring? Tipsa oss via redaktion@biblioteksbladet.se

»Kunskap om vaccin är något biblioteken kan bidra till«

Under pandemin blir behovet av en gemensam digital biblioteksplattform synligt, anser statsvetarprofessor Elin Wihlborg. "Vi måste börja se biblioteken som en nationell resurs istället för en kommunal resurs."

TEXT THORD ERIKSSON
BILD HENRIK WITT

FÖLJEFORSKARE

Från hemmakontoret arbetar Elin Wihlborg just nu bland annat med analyser av sin forskning om projektet Digitalt först med användaren i centrum.

Pandemin innebär en chockdigitalisering av samhället, sa Elin Wihlborg i en tv-intervju förra varen.

Redan innan dess gick många människors väg till nya påtvingade vanor via bibliotekens hjälp att behärska mobilt bank-id och andra digitala nödvändigheter.

Behovet av sådana tjänster har inte minskat och kanske kan den här perioden därför vara ett tillfälle då deras insatser börjar värdesättas efter förtjänst, säger Elin Wihlborg.

HON ÄR PROFESSOR i statsvetenskap som i sin forskning om samhällets digitalisering alltid har ägnat biblioteken särskilt intresse. Hennes forskargrupp följde Digitalt först med användaren i centrum, projektet som Kungliga biblioteket, KB, har drivit för att höja den digitala kompetensen hos

bibliotekens personal. Just nu analyserar de sitt material.

Ett problem, säger hon, är att insikten om bibliotekens som kollektiv nytthet hittills har varit begränsad, inte minst hos landets kommunpolitiker, som har direkt inflytande över folkbiblioteken. En förklaring till de bristande insikterna är att biblioteken är den enda obligatoriska kommunala verksamheten på kulturområdet, menar Elin Wihlborg.

– Det innebär att politikerna aldrig får frågan som de annars får om allt på kultur- och fritidsområdet – "är det värt att satsa på det här?" – medan de måste kämpa för sina utläggningar om vikten av ishallar och fotbollsplaner.

INTERVJUN GÖRS via Zoom. Hon sitter i arbetsrummet hemma i villan i Linköping, lyfter sin kaffemugg mot datorns kamera

och tar en tugga på en chocolate chip cookie som hennes dotter har bakat.

Något annat har synliggjorts av pandemin är att det finns mycket att utveckla kring digitalt tillgängliggörande av bibliotekens egna resurser, anser hon.

I den nationella biblioteksstrategin som KB presenterade för två år sedan, föreslås skapandet av en nationell, digital plattform i bibliotekens egen regi, för distribution av e-medier.

– Vi måste börja se biblioteken som en nationell resurs istället för en kommunal resurs. De enda som tjänar på att biblioteken idag betalar flera gånger för samma tjänst, är det fristående företaget, säger hon diplomatiskt utan att nämna Axiell, som har en monopolartad ställning som distributör av bibliotekens e-medier.

Problemet gäller även universitetsbiblioteken, tillägger hon.

SER LJUSET

Hon beskriver sig som en positiv människa och tror följaktligen att biblioteken får en ännu starkare roll efter pandemin. "Man kan hitta sätt där de bidrar till distansundervisning, de kan vara en arena för det och skapa mötesplatser."

► Var för sig betalar de dyra prenumerationer för forskningstidskrifter istället för att göra gemensam sak och gå samman.

– Om vi slår ihop alla universitetsbibliotek så blir de som ett stort amerikanskt universitet, som betalar för en prenumeration en gång.

Hon har till och med skrivit till riksdagsledamöter för att väcka deras intresse för frågan, men det har hittills inte gett resultat.

ELIN WIHLBORGS avhandlingsarbete i mitten av 90-talet handlade om bredbandsutbyggnaden i mindre kommuner och hon konstaterade redan då att biblioteken spelade en viktig – men varierande – roll i

digitaliseringen. En avgörande faktor för lokal utveckling var närvaron av eldsjälur och en politisk och organisatorisk kultur med öppenhet för förändring.

VILKA YTTRE förutsättningar och åtgärder behövs för den utveckling hon önskar sig nu, snart tre decennier senare?

Hon framhåller att bibliotekens roll som demokratibevarande institutioner måste förtydligas, och kopplar svaret till årets firande av den svenska demokratis hundraårsjubileum.

– Tillsammans med folkbildningen borde de visa hur vi kan vårda och bygga demokratin i ytterligare 100 år. Får jag önska

skulle KB tala om "folkbildningens andra århundrade". Vi får inte ta demokratin för givna, men vi får inte heller ta folkbildningen för givna. Vi måste motverka krafter som inte tror på vetenskap och vi måste visa att vår demokrati lutar sig på och bygger på fakta och kunskap.

Har dessa behov blivit synliga under pandemin?

Hon svarar först trevande att det är svårt att hålla isär populistiskt kunskapsförakt och försök att sprida vilseledande information. Sedan landar hon i att detta nog är fenomen som kan ha förstärkts.

– Kunskap om vaccin är något biblioteken kan bidra till, ha föreläsningar om eller jobba tillsammans med primärvården kring. Det är stora samhällsfrågor och vi kan förstås inte lägga det på biblioteken ensamma, men det är viktigt att framhålla att de kan spela en central roll.

Elin Wihlborg

Gör: Professor i statsvetenskap vid Linköpings universitet med starkt fokus på bibliotek. Utvärderar just nu Digitalt först med användaren i fokus.
Född: 7 oktober 1970.

Bor: I femtiotalshus i Linköping.
Familj: Kärleksfull – man, bonusdöttrar och tre hundar.
Fritid: Yogalärare, engagerad i hemslöjdsföreningen och grönsaksodlare.

TEKNOLOGISK INSTITUT

Skolbibliotek

Digital konferens 23 mars

På programmet:

- Informationskompetens, läsfrämjande och utvecklingsarbete
- Samverkan mellan skolbiblioteket och lärarna
- Gustav Fridolin presenterar den nya Skolbiblioteks-utredningen

Program, anmälan och information
www.teknologiskinstitut.se

EN WEBBSHOP MED UTVALT FÖR BOKÄLSKARE OCH LÄSVÄNNER

Bokvännen
Örebro, Västerås och Lunds universitet

www.bokvarnen.se

Pedagogiska bibliotekarier för framtiden!

BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP,
LUNDS UNIVERSITET

Vi utbildar bibliotekarier inom masterprogrammet i ABM – en tvåårig kvalificerad utbildning på avancerad nivå med fokus på:

- pedagogik
- förmedling
- verksamhetsutveckling

Utbildningen bedrivs forskningsnära och i samspel med det professionella fältet.

Utbildningen tar som utgångspunkt de digitala utmaningar och möjligheter som bibliotek har idag.

Masterprogrammet i arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap respektive museologi (ABM) har programstart varje hösttermin.

www.kultur.lu.se/abm

Foto: Anna von Brömsen

Bagir Kwiek.

18 mars

SUD 2021

REGION SKÅNES Stora Utvecklingsdag, SUD, utlovas bjuda på goda exempel från skånska biblioteket, som bland annat spelträffar och digitalt skapande (Lund), metod-handbok för att lära känna sin hembygd (Svedala) och ett VR-experiment (Ångelholm). På programmet står också framträdanden av Sveriges läsambassadör Bagir Kwiek, musikern Jens Lekman och Malene Jensen och Sanna Barsk som är barnbibliotekarier i Kiruna.

Bland övriga talare finns den brittiska strategen och konsulten Matt Finch, Pieternel Thijssen från biblioteket LocHal i Tilburg, Nederländerna, samt Reinert Mithassel som är chef på BiblioTøyen i Oslo.

Evenemanget är digitalt och vänder sig till alla, oavsett eventuell koppling till Skåne.

BBL

»Det är bara i diktaturer det inte finns någon polarisering.«

MEDIE- OCH KOMMUNIKATIONSFORSKAREN **PETER M DAHLGREN** KOMMER I SIN AVHANDLING TILL FLERA SLUTSATSER PÅ TVÄRS MOT DET VEDERTAGNA. SOM ATT FILTERBUBBLOR ÄR EN MYT OCH ATT DET FRÄMST ÄR ETABLERADE MEDIER SOM GENOM ATT RAPPORTERA OM DEM, SPRIDER KONSPIRATIONSTEORIER.

BIBLIOTEKSBLADET.SE 4/2 2021.

Prioritet: unga och kognitiv tillgänglighet

Snart går det att söka stöd till stärkta bibliotek. Mindre pengar gör konkurrensen hårdare.

ETT FORTSATT ANSLAG till stärkta bibliotek var en av kulturminister Amanda Linds besked i budgetpropositionen i höstas. Pengarna fördelas av Statens kulturråd som snart öppnar en ny ansökningsomgång.

– Prioriteringarna blir hårdare i år, säger Nina Ström, handläggare på Kulturrådet.

Förklaringen är att tidigare års anslag har legat på 225 miljoner kronor medan endast 150 miljoner ska delas ut nu. Lösningen kan bli färre mottagare, eller att dela ut lika många bidrag, men mindre belopp till varje sökande. Hur det blir är ännu oklart.

– Över 200 kommuner har sökt i varje omgång och vi tror att det blir så nu också, men vi vet ju inte. En massa olika saker kan påverka, inte minst pandemin, säger Nina Ström.

Villkoret för att tilldelas pengar är att öka utbud och tillgänglighet till biblioteksverksamhet och inte minst att nå prioriterade grupper.

– I utlysningen har vi lyft att vi gärna ser ansökningar som gäller ungdomar. I den prioriterade gruppen barn och unga riktar sig de flesta insatser hittills till barn, säger Nina Ström.

Kulturrådet hoppas också på fler ansökningar avseende tillgänglighet för personer med kognitiva funktionsnedsättningar. (Svensk biblioteks-förening i Västerbotten arrangerar digitala workshops i ämnet i mars och april. Krävs dock medlemskap i regionföreningen för att delta.)

Pengar för stärkta bibliotek är möjliga att söka från 11 mars till 8 april.

BBL

Nina Ström.

Foto: Hans Alm

Betydningskompassen.

NPM ERSÄTTTS AV EN KOMPASS?

FÖRRA SOMMAREN TOG Christian Lauersen, bibliotekschef i Roskilde i Danmark, initiativ till en nationell studie för att undersöka bibliotekens

betydelse för danskarna. Syftet är att hitta sätt att värdera bibliotekens verksamhet som inte utgår från kvantitativa mått – antal utlån, besökare, program, etcetera – utan från andra variabler.

– Siffror över antal utlån och besök säger inget om hur biblioteken till exempel motverkar ensamhet eller stärker digital delaktighet, sa Christian Lauersen till Biblioteksbladet i augusti.

NU ÄR STUDIEN KLAR och den kommer att presenteras i form av en rapport under vecka åtta, alltså ungefär samtidigt som det här numret av Biblioteksbladet kommer ut.

Kärnan i den metod som har utarbetats är en "betydelsekompass" som byggts utifrån biblioteksbesökarens upplevelser.

Läs mer om de danska upptäkterna på biblioteksbladet.se

BBL

3 539

ANTALET MEDLEMMAR i Biblioteksbladets Facebookgrupp Bibliotek i coronakris den 9 februari. Gruppen skapades den 20 mars 2020. BBL

Marskonferens om lärande

Den ÅRLIGA Marskonferensen brukar fysiskt äga rum i Umeå – men är naturligtvis flyttad till nätet den här gången. Under rubriken Kan innehålla spår av lärande – biblioteket som kunskaps-

Foto: Elisabeth Ohlson

förmedlare har deltagarna först tillgång till ett antal filmade föreläsningar under drygt en vecka. Därefter arrangeras en livesänd konferensdag med föreläsningar och workshops.

Huvudtalare är inlärnings-experten Anna Tebelius Bodin, som har skrivit boken Den analoge hjärnan. Medverkar gör också författaren Mian

Mian Lodalen.

Lodalen som kommer att tala om procesen bakom boken Lisa och Lilly: en sann kärlekshistoria, som hon skrev med stöd av material ur Kungliga bibliotekets samlingar.

De digitala föreläsningarna läggs ut den 15 mars och den livesändningen äger rum den 23 mars.

Deltagande kostar 600 kronor och sista anmälningdag är den 8 mars. BBL

Foto: Pixels

30 april

REGERINGEN TAR EMOT UTREDNING OM PLIKTEN

SYSTEMET MED pliktleveranser av allt som trycks i landet har sina rötter i 1600-talet. I rapporten Plikten under lupp utvärderade Kungliga biblioteket för drygt tre år sedan den nuvarande lagstiftningen. Slutsatsen blev att det behövs modernisering och metoder för att bland annat bevara sociala medier för eftervärlden. Förväntningarna på utredningen, som leds av Ulrika Geijer som är domare i förvaltningsrätten i Malmö, är följaktligen höga i Humlegården i Stockholm. Betänkandet kommer möjligen att innehålla nycklar och förslag till finansiering av några av KB:s viktigaste framtidsuppgifter.

BBL

En av effekterna med julens nedstängningar av biblioteksverksamhet är sannolikt att fler än användarna har fått förståelse för den roll biblioteken spelar i samhället.

När den landsomfattande men förhastade rekommendationen att stänga biblioteken tillkännagavs den 18 december fick jag en bild i mitt

huvud. Ungefär 1100 röda ljuspunkter utspridda över en Sverigekarta släcktes systematiskt och effektivt ned. De röda punkterna symboliserade folkbibliotek. Fri tillgång till information avbröts. Några få lampor lyste kvar. Känslan av krigssituation infann sig.

Under en promenad veckorna innan hade en vän och jag diskuterat hur man överlever krig. Båda är lyckligt lottade att aldrig ha varit med om det. Vi kunde inte föreställa oss att vi skulle klara mer än en vecka. Vår uppfattning om krig kunde likställas med omedelbar personlig död. Ingen av oss saknar tillgång till vare sig krigsbilder eller kontakt med människor som överlevt eller flytt krig. Men att sätta oss själva i en krigssituation övergick vår fantasi förmåga. Omständigheterna kring den 18 december avhjälpte den oförmågan.

I BÖRJAN AV PANDEMIN användes Axel Oxenstiernas förvaltningsmodell som förklaring till både tilltron till det starka myndighetsansvaret, personifierad i Anders Tegnell, som till att vår beredskap var god eftersom Sverige har en djupt rotad förvaltningskultur. Alla visste vem som skulle göra vad, vi behövde inte vara

oroliga. Pandemin skulle hanteras. Med ett års facit i hand verkar det allt mer tydligt att väldigt många vet vad någon annan ska göra eller borde ha gjort och att Axel Oxenstiernas arv användes mer frimodigt än påläst.

NU ÄR VI ÅTERIGEN i sportlovsveckornas tid och tillbakablickandet är oundvikligt. Utan att genast värdera om något är bra eller dåligt har till exempel språket förändrats. I bibliotekssammanhang kan öppet och stängt betyda att det i princip bedrivs samma typ av verksamhet, men sett från olika perspektiv använder vi olika ord.

Stängt har idag förstärkts med ord som stängt som mötesplats, helt stängt eller stängtstängt för att visa att begreppet har gått från att stänga ett öppet rum/lokal till en helt inställd verksamhet.

Man saknar inte kon förrän båset är tomt och en av effekterna med julens nedstängningar av biblioteksverksamhet är sannolikt att fler än användarna har fått förståelse för den roll biblioteken spelar i samhället.

Men det finns också en stor risk kring att ord som öppet och stängt och tillgängligt kan användas med varierande innebörd. Bibliotekslagen ska garantera likvärdighet över hela landet. Idag är det möjligt att tolka ordet öppet olika.

Oxenstierna var centralist och förespråkade toppstyrning. Han levde under turbulenta tider.

Kan vi ställa krav på att det ska gå att garantera nationell likvärdig tillgång till medier och information lokalt, utan att tillföra nationella medel och resurser för det?

Svaret måste bli nej.

Karin Linder är generalsekreterare för Svensk biblioteksförning.

FLER GRÖNA BIBLIOTEK

Med enkla medel och relativt blygsamma arbetsinsatser kan du genom att skydda dina böcker radikalt öka deras livslängd.

Använder du dessutom vår miljövänliga Bio omslagspast bidrar du ännu mer till en bättre miljö.

Fyll varukorgen med allt vad du kan behöva för bästa resultat på enorobib.se/bokvård.

BCI Eurobib
direct

**WE
ARE
LIBRARY
PEOPLE**

WWW.LIBRARYPEOPLE.COM

WE ARE LIBRARY PEOPLE

KARIN
LINDER

—
OM HUR
TOLKNINGAR
AV ORD
HOTAR
LIKVÄRDIG-
HETEN

B Posttidning
Biblioteksbladet
Oxtorgsgränd 2, 111 57 Stockholm

wagner

GUIDE

3.0

Den digitala orienteringskartan som visar era
biblioteksbestikare och personal vart böcker, resurser
och mycket mer finns lokaliserat i ert bibliotek!

www.wagnerwayfinder.com

 **BK LIBRARY
INTERIORS**
Made in Sweden

 [bklibraryinteriors](https://www.instagram.com/bklibraryinteriors)